

Funkcionālās prasības bibliogrāfiskajiem ierakstiem – jauna pieeja ierakstu veidošanai

Anita Goldberga

LNB Bibliogrāfijas institūta
vadītāja

2005. gada 24. maijā

FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records) īsa vēsture

- Parīzes katalogizācijas principi (1961. gadā)
- Kopenhāgenas konference 1969.g.
 - pirmais ISBD vispārīgā bibliogrāfiskā apraksta standarts 1971. g.

- Stokholmas seminārs 1990.g.
 - izteikta nepieciešamība pēc apraksta pamatlīmeņa standarta
- Kopenhāgenas konferencē 1997.g.
 - pētniecības grupas gala ziņojuma prezentācija

Normatīvdokumenta “Funkcionālās prasības bibliogrāfiskajiem ierakstiem” mērķi:

- definēt bibliogrāfiskajos ierakstos iekļauto ziņu saistību ar **lietotāju vajadzībām**
 - atrast
 - identificēt kā vienīgo pareizo
 - atlasīt
 - iegūt
- noteikt nacionālo bibliogrāfijas institūciju veidoto **ierakstu pamatprasības**

FRBR

- Modelē bibliogrāfisko ierakstu funkcijas
- Aptver dažādus materiālus, dažādas datu nesējvides un formātus
 - tekstuālus, kartogrāfiskus, audiovizuālus, grafiskus, trīsdimensiju materiālus
 - papīra, filmu, magnētisko lenšu, optisko vidi
 - akustisko, elektrisko, digitālo, optisko ierakstīšanas veidu

FRBR

- modeļa centrā ir objekti jeb **entītijas**, kas interesē lietotāju
- modelis identificē tās raksturīgās pazīmes jeb **atribūtus**, kas saistīti ar katru entītiju, kā arī **attiecības** starp entītijām

Lietotāju interesējošās entītiņu grupas

- Intelektuālā un mākslinieciskā veikuma produkti: **darbs, izteiksme, manifestācija, vienība**
- Intelektuālā vai mākslinieciskā veikuma subjekti: **jēdziens, objekts, notikums un vieta**
- Atbildīgie par intelektuālo un māksliniecisko saturu, ražošanu, izplatīšanu: **persona vai institūcija**

Piemērs:

- grāmata „Lielo patiesību meklējumi” ir **darbs**
- par **subjektu/tēmu** „ideju un paradigmu vēsture”
- un **persona** „Edgars Imants Siliņš” ir atbildīgā par tās radīšanu jeb, citiem vārdiem, ir tās autors.

Produktu var definēt kā

- **DARBU (work)**, kas
 - ir īstenots **IZTEIKSMĒ** (expression),
 - kas ir iemiesota **MANIFESTĀCIJĀ** (manifestation),
 - kas tiek tiražēta kā **VIENĪBA** (item).

Piemērs:

- Erich Maria Remarque – „Drei Kameraden” – Darbs;
- Ēriks Marija Remarks – „Trīs draugi” (no vācu val. tulk. V. Kārkliņš) – Izteiksme (tulkojums angļu val. – cita Izteiksme); arī filma “Trīs draugi” (1939.g., rež. Dž. Mankevičs);
- Ēriks Marija Remarks – „Trīs draugi” (no vācu val. tulk. V. Kārkliņš); „Zvaigznes” 1981. g. Izdevums – Manifestācija;
- Konkrēts eksemplārs no šīs tirāžas – Vienība.

- **Darbs** – noteikts intelektuālās vai mākslinieciskās jaunrades veikums (romāns, glezna utml. – identificē unificētais nosaukums);
- **Izteiksme** – **Darba** intelektuālā vai mākslinieciskā realizācija (atspoguļo intelektuālo vai māksliniecisko saturu – tulkojumi, aranžējumi utml. – identificē pamatnosaukums);
- **Manifestācija** – **Darba Izteiksmes** fiziskais iemiesojums (CD, pdf utml. – tām piešķir ISBN, ISSN – nepareizi, jo lietotāju interesē saturs nevis formāts);
- **Vienība** – **Manifestācijas** 1 eksemplārs (piem., bibliotēkā to identificē eksemplāra ziņas - inventāra Nr. un plaukta šifrs)

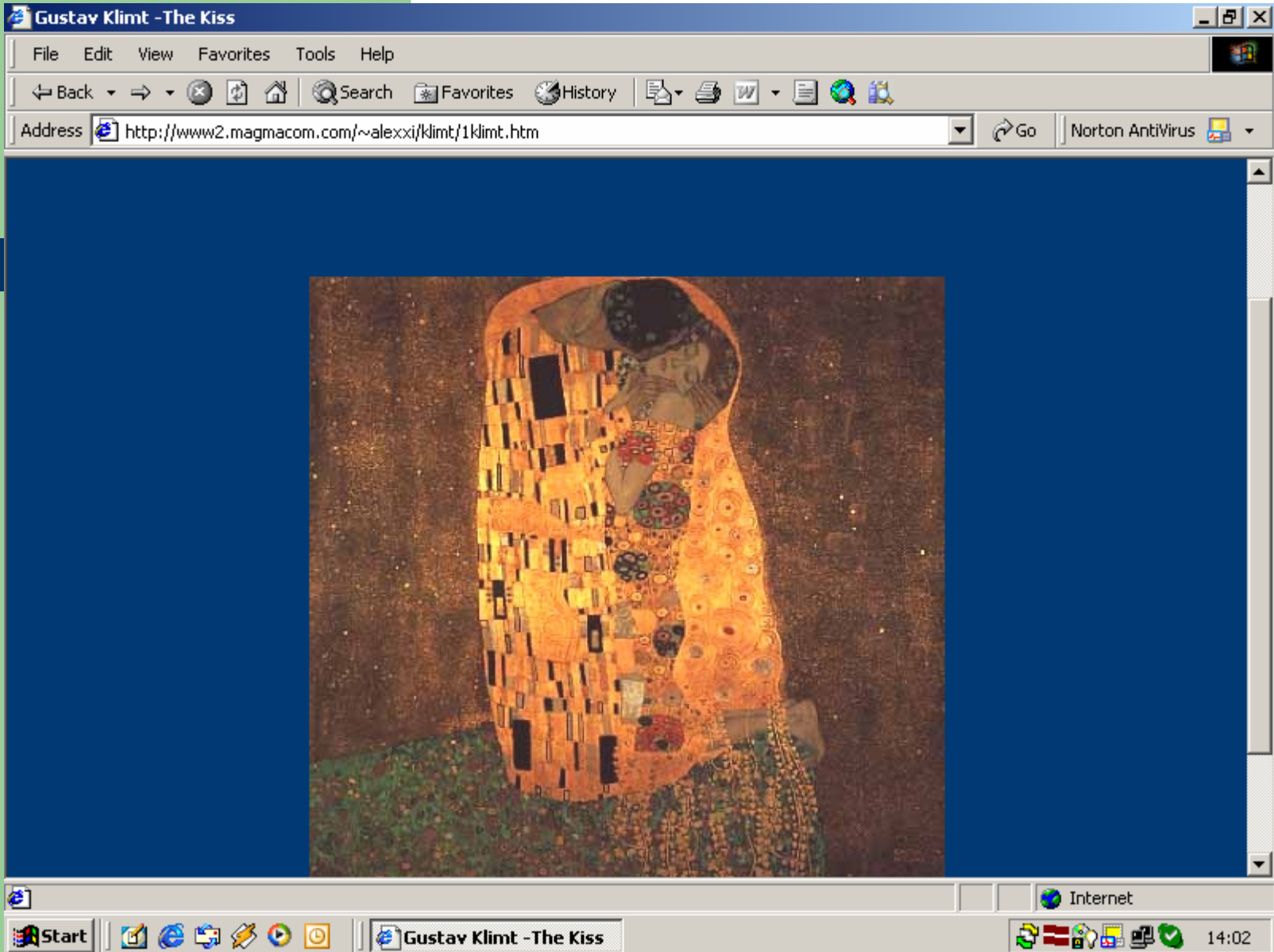
Piemērs

- „Mirdzi kā zvaigzne” ir Darbs.
- Tā izpildījums (vīru koris “Gaudeamus”) ir šī Darba Izteiksme.
- Ieraksts CD ir šī Darba Izteiksmes Manifestācija.
- Viena no tiražētās CD kolekcijas ir Vienība.

Atbildīgās entītijas

- Atbildīgās entītijas var būt personas, personu grupas vai institūcijas.
- Atbildības veidi tiek definēti, atspoguļojot dažādās attiecības:
 - Piemēram, E. Dārziņam kā komponistam ir viena veida attiecības ar Darbu, bet izpildītājam/dirigēntam – citas: viņi saistīti ar Izteiksmi.
 - Tāpat kā jebkura ierakstu studija, kas veic ierakstu un izdod Darba Manifestāciju.

anita.goldberga@lnb.lv

- Entītijām piemīt īpašības jeb atribūti, kas ir ekvivalenti MARC ziņu elementiem vai laukiem:
 - Piemēram, Darbam var būt tādi atribūti kā Nosaukums un ar to saistītais Datējums.
- Ar FRBR iespējams modelēt ~ 1200 entītiju attiecības, kas ir apmēram puse no MARC definētajiem ziņu elementiem

FRBR ietekme uz kataloģizācijas praksi

- FRBR modelis palīdz analizēt bibliogrāfiskās entītijas.
- FRBR modelis atļauj modelēt informācijas resursa dažādos līmeņus vienkopus.
- Kataloģizācijas praksi tas ietekmēs tādā veidā, ka, piemēram, kopīgie bibliogrāfiskie ziņu elementi dažādām Darba Izteiksmēm tiks aprakstīti tikai vienreiz Darba līmenī.
- Šis pamatapraksts tiks papildināts ar papildus ziņām, kas attiecas uz Izteiksmes, Manifestācijas un Vienības līmeni.

- **Autoritatīvo datu nozīmes pieaugums!!!**
- AACR2 tiek pārstrādāts tā, lai atbilstu FRBR. Tātad AACR izmanto FRBR datu modeli
- “Globālā katalogizācija”

Novēlu sekmes “Funkcionālo prasību bibliogrāfiskajiem ierakstiem” apgūšanā!

Jauns uzdevums Latvijas bibliotekāriem: GARE
(Autoritatīvo un norāžu ierakstu vadlīnijas)

un

GSARE (Autoritatīvo priekšmetu un norāžu
ierakstu vadlīnijas)